

KARTY PRACY

ĆWICZENIA dla dzieci z zespołem zaburzenia więzi

Workbook
nauczyciela

FORUM

Wstęp

Zespół zaburzenia więzi (RAD) jest terminem diagnostycznym na określenie ostrych i względnie nietypowych zaburzeń więzi, które dotyczą dzieci. W większości sytuacji RAD charakteryzuje się wyraźnie zaburzonymi i niewłaściwymi pod względem rozwojowym sposobami nawiązywania więzi społecznych¹.

Zespół zaburzenia więzi jest syndromem, który można obserwować u osób mających problemy z okazywaniem uczuć. Jest to niemożność utworzenia prawidłowych więzi z opiekunem w okresie wczesnego dzieciństwa. Oznacza to, że dziecko nie ma opiekuna, któremu może zaufać i będzie miało trudności w stworzeniu bliskiej relacji z innymi osobami.

Kiedy może rozwinąć się zaburzenie więzi? Najczęściej u dzieci, którym do trzeciego roku życia nie udało się stworzyć bliskich i bezpiecznych więzi z kochającymi rodzicami lub innymi opiekunami. Tam, gdzie podstawowe potrzeby są niezaspokojone, pojawiają się obawy, iż dziecko skupi się wyłącznie na sobie, a niepewność i lęk będzie zwalczać poprzez kontrolowanie otoczenia.

RAD diagnozuje się u dzieci do 5. roku życia, ponieważ uważa się, że po tym okresie już nie tylko charakter więzi lub ich brak, ale także inne czynniki wpływają na nasze zachowania społeczne². Często skutki zdiagnozowanego zespołu zaburzenia więzi mogą być widoczne do końca życia.

W najnowszych badaniach stosuje się „Wywiad o Zaburzeniach Więzi” (DAI) stworzony przez Smyke i Zeanah (1999). Obejmuje on 12 punktów charakteryzujących dziecko z zaburzoną więzią, tj.

- 1) posiadanie faworyzowanej osoby dorosłej,
- 2) poszukiwanie pociechy w stanie przygnębienia,
- 3) odpowiadanie na zaoferowaną pociechę,
- 4) wzajemność społeczna i emocjonalna,
- 5) regulacja emocjonalna,
- 6) wycofywanie się po odejściu od opiekuna,
- 7) powściągliwość wobec nieznanymi osobami dorosłymi,
- 8) gotowość do odejścia ze względnie nieznanymi osobami,
- 9) zachowania samozagrażające,
- 10) przesadna lepkość emocjonalna,
- 11) czujność/przesadna uległość,
- 12) odwrócenie ról³.

¹ http://www.teczaserc.pl/files/98_Zesp%C3%B3%C5%82%20zaburzenia%20wi%C4%99zi.pdf

² <http://trzyrazype.com/diabel-wcielony-czy-pozbawione-milosci-dziecko-zespol-zaburzenia-wiezi-o-przywiazaniu-cz-2/>

³ http://www.teczaserc.pl/files/98_Zesp%C3%B3%C5%82%20zaburzenia%20wi%C4%99zi.pdf

Przyczyny zespołu zaburzenia więzi

Jedną z przyczyn RAD może być zaniedbanie lub przemoc doświadczana ze strony dorosłych. Badania wykazały, że ludzie, którzy w dzieciństwie nie stworzyli bliskiej więzi z opiekunami, mogą mieć problemy ze zbudowaniem takiej więzi z własnymi dziećmi i zaspokojeniem ich podstawowych potrzeb niezbędnych do prawidłowego rozwoju⁴. Zamiast tego mogą stosować wobec bezbronnych malców przemoc.

Należy jednak pamiętać o tym, iż nie jest to jedyny wyznacznik zaburzenia więzi, ponieważ dzieci mogą tworzyć stabilne więzi i relacje międzyludzkie pomimo znacznych nadużyć i zaniedbań.

Trudności w nawiązywaniu więzi mogą pojawić się między innymi w sytuacji separacji lub rozvodu rodziców; silnych konfliktów w środowisku rodzinnym; alkoholizmu, narkomanii rodziców; wykorzystywania fizycznego i emocjonalnego; zaniedbania oraz nagłego oddzielenia od opiekunów w wieku od 6. miesięcy do 3. lat.

W reaktywnym zaburzeniu przywiązania najważniejszy jest związek między matką a dzieckiem. Cztery umiejętności przetrwania (zaufanie, miłość, współczucie i empatia) są kluczowe dla rozwoju człowieka. 50% naszych umiejętności przetrwania nabywamy podczas pierwszego roku życia, 25% – podczas drugiego roku życia i ostatnie 25% – w wieku starszym niż 3 lata.

Podsumowując, można stwierdzić, iż RAD oparty jest na skomplikowanej historii opiekowania się dzieckiem i utrudnionych kontaktach społecznych. Wśród czynników kształtujących zaburzone więzi dziecka z opiekunem wymienia się zatem przeżycia traumatyczne dziecka, jak i dysfunkcyjne środowisko wychowawcze.

Najczęstsze symptomy

W literaturze wyróżnia się dwie formy zespołu zaburzenia więzi:

- zahamowana – gdy dziecko nie potrafi reagować na kontakt ze strony innych osób lub nie potrafi inicjować takiego kontaktu zgodnie ze swoim wiekiem, wykazuje skrajną niechęć do inicjowania lub przyjmowania pociechy lub uczucia,
- niehamowana – gdy dziecko jest bezkrytycznie towarzyskie, wykazuje przesadną poufałość, próbuje bezkrytycznie lub przesadnie uzyskać pociechę i uczucie od jakiejkolwiek osoby dorosłej⁵.

Głównym objawem RAD (reaktywnego zaburzenia przywiązania) jest nieadekwatne do głębokości relacji zaangażowanie emocjonalne – zbyt głębokie lub zbyt płytkie.

⁴ F.J. Oregan, *Jak pracować z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, Wydawnictwo K.E. Liber, Warszawa 2005, s. 30.

⁵ <http://trzyrzype.com/diabel-wcielony-czy-pozbawione-milosci-dziecko-zespol-zaburzenia-wiezi-o-przywiazaniu-cz-2/>

Do objawów można także zaliczyć:

- unikanie kontaktu wzrokowego z opiekunami,
- unikanie okazywania czułości,
- brak kontroli impulsów,
- częste wybuchy agresji zwróconej przeciwko sobie, ludziom w otoczeniu oraz zwierzętom, przedmiotom,
- trudności w nauce,
- zachowania antyspołeczne – kłamstwa, kradzieże, brak wyrzutów sumienia⁶.

U dziecka z zaburzeniem więzi mogą wystąpić również następujące symptomy:

- u niemowlaków między 18. a 24. miesiącem życia – zatrzymanie w rozwoju i zaburzone reakcje na bodźce (przy wykluczeniu innych przyczyn),
- powierzchowne zaangażowanie lub próby oczarowania innych,
- bezkrytyczna postawa uczuciowa wobec obcych,
- brak myślenia przyczynowo-skutkowego,
- nieprawidłowe nawyki żywieniowe,
- ubogie relacje z rówieśnikami,
- uporczywe, nonsensowne pytania, czasami trajkotanie,
- nieadekwatne żądania,
- kłopoty z poprawnym mówieniem,
- skłonność do depresji,
- niska samoocena,
- poczucie winy.

Należy zauważyć, iż nie zdarza się, aby u jednego dziecka występowały wszystkie powyższe objawy. Problemy dzieci z RAD są zawsze ściśle powiązane z ich środowiskiem rodzinnym. Brak jak najwcześniejszej a zarazem właściwej pomocy może prowadzić do poważnych trudności szkolnych.

Wybrane zasady pracy z dzieckiem

Praca z dziećmi z RAD nie należy do najłatwiejszych, zważywszy na towarzyszące im zachowania agresywne skierowane przeciwko ludziom i przedmiotom, częstą odmowę wykonywania poleceń niezależnie od ich treści lub manipulację otoczeniem.

Dziecko powinno mieć stałego opiekuna, który jest:

- stabilny emocjonalnie,
- dostępny, tzn. odpowiada na potrzeby dziecka w różnych sytuacjach,
- autentyczny, tzn. nie ukrywa, lecz pokazuje swoje emocje w „zdrowy” sposób,
- wychowawczy, tzn. uczy poprzez modelowanie, swoim zachowaniem pokazuje to, jakie zachowania są odpowiednie, jak można okazywać emocje i jak należy radzić sobie w życiu z trudnościami.

⁶ https://mojapsychologia.pl/definicje/84,reaktywne_zaburzenie_przywiazania_rad.html

Nie ma jednolitego schematu postępowania terapeutycznego z dzieckiem z zespołem zaburzenia więzi. Wybór formy terapii zależy od rodzaju problemu, jego nasilenia, postawy dziecka i opiekuna wobec problemu i terapii, wieku dziecka oraz wielu innych czynników.

Wiodące programy leczenia i prewencji, które wzięły sobie za cel RAD oraz inne problematyczne wczesne zachowania w więzi z drugim człowiekiem, opierają się na teorii więzi i koncentrują się na zwiększaniu odzewu i wrażliwości opiekuna lub – jeśli to nie jest możliwe – umieszczeniu dziecka u innego opiekuna⁷.

Leczenia zaburzenia więzi w ramach medycyny komplementarnej i alternatywnej, powszechnie znanej jako terapia więzi, budzi nadal wiele wątpliwości. W terapii więzi stosuje się dużą różnorodność w sposobach podejścia do leczenia, a niektóre z nich są fizycznie represyjne i uznawane za sprzeczne z teorią więzi.

Trzeba pamiętać o tym, iż najważniejszym sposobem udzielenia pomocy dzieciom z RAD jest stworzenie warunków, w których czułyby się one bezpieczne i wartościowe.

Wskazówki dla nauczycieli i rodziców do pracy z dzieckiem z zespołem zaburzenia więzi

1. Znajdź dla dziecka pozytywny wzór do naśladowania.
2. Wyznaczaj jasne granice i zasady.
3. Stawiaj dziecko w sytuacjach wykluczających porażkę.
4. Pomagaj dziecku odkryć jego wartość.
5. Szanuj uczucia dziecka.
6. Mów dziecku, jakie zachowania ci się nie podobają i podawaj przyczyny.
7. W przypadku konfrontacji odpowiadaj w sposób spokojny i wyważony.
8. Nawiąż systematyczną współpracę nauczyciel-rodzic.
9. Uzgodnij wspólną linię postępowania wobec dziecka.
10. Przestrzegaj ustaleń.
11. Reaguj na emocje dziecka w otwarty i szczerzy sposób.
12. Cierpliwie słuchaj tego, co dziecko ma do powiedzenia.
13. Pamiętaj, że to dorośli są odpowiedzialni za pomoc dzieciom w budowaniu pozytywnych więzi.
14. Stwórz dziecku bezpieczne środowisko, w którym będzie mogło wyrażać swoje emocje, lęki i zranienia.

Jak wspierać rozwój dziecka?

Wspierając rozwój dziecka z zespołem zaburzenia więzi, należy szukać specjalistycznej pomocy. Może ona występować w postaci terapii dziecka w placówkach terapeutycznych lub specjalistycznych ośrodkach pomocy psychologicznej i psychoterapeutycznej.

⁷ http://www.teczaserc.pl/files/98_Zesp%C3%B3%C5%82%20zaburzenia%20wi%C4%99zi.pdf